

ЦВЕТАНА РОМАНСКА

Отиде си от нас проф. Цветана Романска. Нейната ранна и неочаквана смърт изглежда невероятна за тези, които я познават — винаги така жизнена, активна, вечно забързана, весела и пословично работлива. Изгубихме виден български етнограф и фолклорист, посветил всеотдайно целия си живот на науката, отзивчив другар и учител, който до вчера ни увеличаше с творческите си планове.

Проф. Романска работи тридесет години в областта на етнографията и фолклористиката. Родена през 1914 г. в семейството на известния наш учен акад. Ст. Романски, получила прекрасна подготовка, тя отрано се ориентира към научна работа. След като завършва специалността славянска филология в Историко-филологическия факултет на Софийския университет, заминава на специализация в Прага, где то през 1939 г. защитава докторска дисертация и става доктор на Карловия университет. Завърнала се в родината, тя е избрана за асистент, а по-късно и за доцент при катедрата по славянско езикознание и етнография. От 1963 г. е професор по славянска етнография и славянски фолклор — една твърде обширна област, в която тя работи неуморно и с голямо желание.

Плод на нейните многогодишни занимания по етнография са университетските ѝ лекции по обща, славянска и българска етнография, от които се учат вече няколко поколения български етнографи, историци и слависти, и във връзка с които тя написа и своя обобщителен труд за славянските народи, сега под печат. В този кръг са и нейните интересни приноси към проучването на бита и културата на руските преселници некрасовци у нас, както и някои по-малки работи върху българските семейни обичаи.

Но голямата обич на проф. Романска бе и си остана до последните ѝ дни фолклорът — народното поетично творчество на славянските народи и преди всичко на нашия народ. Фолклористиката беше нейна съдба, тя пронизваше цялата ѝ дейност като научен работник, преподавател и гражданин. Още в началото на научния си път тя пише своята докторска дисертация на фолклористична тема — единствената по рода си у нас студия върху апокрифите за богородица и българската народна песен, сполучлив и оригинален по замисъл и изпълнение фолклористичен принос — за да продължи своите изследвания по български и славянски фолклор. През целия си творчески живот и да обогати българската фолклористика с редица ценни трудове.

Творческата биография на проф. Цв. Романска е непосредствено свързана с възникването и развитието на българската марксистическа фолклористика. В продължение на четвърт век тя работи колкото като изследвач на фолклора, толкова и като организатор на фолклористичния живот у нас. Нейната изследователска дейност в тази област се характеризира с голяма целестремност и широк тематичен обхват, с използването на най-добрите традиции на славянската фолклористика. Във връзка с преподавателската си работа по български и славянски фолклор тя написа своя обобщителен труд върху българската народна песен, в който са изложени нейните оригинални схващания по редица въпроси и който е наситен с интересни наблюдения и материали, записани често от самата нея и свидетелстващи за основното ѝ познаване на терена. Славянското и българското народно творчество проф. Романска представи и в две христоматии, които по научната си подредба и художествения подбор на материала дават надхвърлят рамките на учебни пособия и имат много по-широко познавателно значение.

Проф. Романска работи почти във всички области на българския фолклор. Едни от най-сериозните ѝ постижения са посветени на българския историко-героичен епос. Ценен влог в

българската фолклористика са нейните приноси върху българските юнашки и върху българските хайдушки песни, които тя разглеждаше обикновено в рамките на южнославянския фолклор, изследвайки ги в общ теоретичен план или конкретно, от различни страни. Трябва да се изтъкнат и нейните изследвания върху детския фолклор и върху българските пословици и поговорки, единствени засега у нас по обхватност и изчерпателност на материала и по задълбоченост на интерпретацията, които за съжаление тя не успя да завърши и обнародва изцяло.

През последните години проф. Романска прояви особен интерес към изследването на българската народна проза и посвети много време и сили на народните легенди и историческите предания — една област, в която досега нямаше сериозни проучвания. Тя разгъна широка и изключително плодотворна дейност по събирането, каталогизирането и изследването на тези фолклорни жанрове и със своите неголеми по обем, но обхващащи всички най-важни проблеми статии, тя запълни една голяма празнина в българската фолклористика.

Наред с изследването на традиционния фолклор проф. Романска отдели значително внимание и на някои по-нови явления в българското народно творчество. В своята монография върху партизанския бит и фолклор, в книгата си за българската народна песен и в една малка, но важна по съдържание статия тя даде ценен принос за изясняване на спецификата на българския партизански фолклор и на партизанските песни по-специално. В отделна статия за пръв път тя направи опит да разгледа и някои проблеми във връзка с проучването на работническия фолклор у нас.

Към широкия кръг на фолклористичните интереси на проф. Романска трябва да отбележим още две области — носителите на народното поетично творчество и историята на българската фолклористика. И в двете тя остави значителни приноси: изследвания върху репертоара и творческия процес на трима народни певци и редица статии, в които се дава оценка на научното наследство на български и славянски фолклористи като К. Миладинов, М. Дринов, Ф. Челаковски, И. Поливка или се разглежда развитието на българската фолклористика през епохата на народната власт, нейното съвременно състояние, постижения и задачи.

Проф. Романска бе един от малкото български фолклористи, които работят на по-широка сравнителна основа. Сравнителните ѝ изследвания са предимно из областта на българо-руските, българо-украинските и българо-сърбохърватските фолклорни отношения. Най-сериозните ѝ приноси са разработени в духа на теорията за историко-типологичните и генетичните сходства във фолклорния процес с прецизно отчитане на спецификата на явленията. Като учен тя бе чужда на абстрактното теоретизиране, нейните приноси са резултат на всестранно и задълбочено проучване на конкретния материал. Запозната отлично с цялата фолклористична литература, с публикуваните и архивните източници, проф. Романска провеждаше системни ежегодни теренини наблюдения. Всяка нейна работа е обилно наситена с нови примери, невключени порано в публикации, записани от нея самата или от нейните многобройни ученици. Научните принципи на проф. Романска са в пълно съгласие със съвременните марксистко-ленински схващания за фолклора като комплексно явление, като колективно народно творчество, което трябва да се изучава исторически на базата на широк сравнителен материал и чрез постоянно обогатяване на научната документация чрез непосредствени наблюдения на терена.

Със своя активен организаторски дух проф. Романска се прояви не само като изследовател, но и като организатор и ръководител на изследователската работа по български фолклор. Преди всичко тя беше много добър педагог и под нейно ръководство години наред студентите слависти, а през последните години и студентите-историци се занимаваха със събиране и систематизиране на българското народно творчество. И ако днес към музеите и училищата и из различните културни ведомства са налице голям брой подготвени фолклористи, които активно работят по организирането на фолклорни събори, музейни сбирки, по събирането на фолклорни произведения, то това се дължи в голяма степен на личните грижи на проф. Романска.

Тя даде много и като дългогодишен ръководител на Секцията по фолклор в Етнографския институт и музей при БАН. Благодарение на нейните усилия се осъществиха редица значителни научни мероприятия. Под нейно ръководство бе събран и обработен материалът за основния труд „Български юнашки епос“, принос, с който българската фолклористика коригира убедително, на основата на огромен брой новозаписани материали, някои непълни представи за

епичното творчество на българите. Под ръководството на проф. Романска се започна и събирането и издаването на българския хайдушки фолклор, труд, който ще бъде завършен след нейната смърт. Работата по изработването на каталог на българските народни предания и легенди е също инициатива на проф. Романска и се извършваше с нейното непосредствено участие. Тя е автор и на чешко-български речник, многократно преиздаван.

Като авторитетен учен, като човек и като комунист проф. Романска проявяваше винаги благородните черти на своя характер — отзивчивост, чувство за справедливост и обективност в научната критика, уважение към мнението на другите. Изпод нейното перо излязоха редица насърчителни рецензии за трудове на нейни по-млади колеги и ученици; значителна част от фолклористичната научна продукция през последните десетина години бе отпечатана под нейна редакция.

Проф. Цв. Романска най-авторитетно представяше българската наука в чужбина. Член на няколко международни комисии, тя излизаше на почти всички международни кворуми със свои приноси и бе спечелила уважението и доверието на фолклористите в чужбина.

Със смъртта на проф. Романска българската марксистическа фолклористика губи един от своите ръководители и създатели. Нейното голямо и разностранно научно дело е солидна основа за бъдеща работа, за по-нататъшното развитие на българската наука.

Стефка Стойкова

Тодор Ив. Живков